

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.и.н. Кирил Павликянов, щатен професор по византийска филология и палеография във Факултета по Класически и Нови Филологии на

СУ „Св. Климент Охридски“

относно кандидатурата на доц. д-р Тома Томов за научната длъжност „професор“ и неговия хабилитационен труд със заглавие

„Св. София“. Част I. Надписи-графити на кирилица и глаголица“, София, Велес Консулт, 2019 г. (ISBN: 978-619-188-246-5, 336 стр).

Хабилитационният труд на доц. д-р Тома И. Томов представлява второ, разширено, подобро и обогатено с графики и таблици издание на обнародваната през 2016 г. негова книга със заглавие „Непознатият храм „Св. София“ Част I. Надписи-графити на кирилица и глаголица“, София 2016 г. (ISBN: 978-954-2987-24-6, 260 стр).

В обогатения и допълнен вид на предложената като хабилитационен труд книга доц. Томов доразработва и задълбочава проучванията си по темата за славяноезичните, кирилски и глаголически, надписи-графити в Юстиниановия храм на Божията премъдрост (Αγία Σοφία) в Цариград. Книгата се състои от следните глави:

1. Въведение.
2. Представяне на епиграфския материал, откриваем в галериите на „Св. София“.
3. Описание и транскрипция на кирилските и глаголически надписи-графити в западната, южната и северната галерии на храма.

4. Заключение, състоящо се от два дяла – палеография и ортография на надписите, и исторически бележки.

5. Изключително подробна библиография.

6. Три приложения, включващи схема с разположението на надписите по галерии, снимки на галериите на „Св. София” и снимки на надписите по галерии.

7. Именен показалец и резюме на английски език.

Накратко, основните заключения на автора по темата на изследването са следните:

1. Доминиращата част от надписите са твърде кратки, съдържат само име, отделни думи или букви, в краен случай някоя традиционна формула-клише.

2. За разлика от ръкописите, написани от професионални писари, подчиняващи се на определени норми за писане, голяма част от авторите на надписите-графити не са особено обучени хора и си позволяват да вмъкват черти от говоримия език, представяйки по-широк кръг от средновековното общество.

3. В част от разглежданите надписи-графити се откриват графико-ортографски и морфологични особености, характерни за съществуващите в Русия „книжовна” и „битова” графико-ортографски системи, отличаващи се с отсъствието или наличието на някои графеми и с различни правила за употреба на тъждествените графеми.

4. Авторите на автографи и молитвени надписи често се назовават с обичайните си битови нехристиянски имена и благодарение на тази особеност представите ни за състава на староруската и балкано-славянската антропонимия значително се разширяват.

5. Наблюденията върху палеографията на надписите-графити от „Св. София” показват, че тя е много капризна и в много по-малка степен устойчива, отколкото книжната графика. Според автора графитите от „Св. София” предоставят ценен материал за сравнение на почерците от епиграфските паметници с тези от ръкописните.

6. Особена ценност имат надписи, съдържащи дата в текста или предлагащи възможност за датиране въз основа на споменати известни исторически лица или събития.

7. Сред наличните 92 славянски надписи-графити в в цариградската църква „Св. София“ има 63 руски, 6 български, 1 влашки, 1 сръбски и 1 глаголически. Неутралните графити, които трудно биха могли да се причислят към някоя от изброените групи са 19. Съгласно тази статистика, пикът на руските посещения в „Св. София“ е през втората половина на XIV - 20те години на XV в.

Книгата на на доц. д-р Тома Томов „Св. София“. Част I. Надписи-графити на кирилица и глаголица“ несъмнено съставлява изключително задълбочен и напълно оригинален принос към изследването на константинополския патриаршески храм „Св. София“, какъвто до 2019 г. на български език не съществуваше.

Последният монографичен труд на доц. д-р Т. Томов е издаден през 2021 г. и отново е свързан с Юстиниановия храм на Божията Премъдрост в Цариград. Той носи заглавие „Потайностите на „Св. София“. Забравените кораби-графити и техните послания“ (ISBN 978-619-7462-27-2) и е посветен на онези графити в споменатата църква, които изобразяват кораби. Авторът грижливо е подредил и систематизирал използвания от него собствен снимков материал по реда на галериите и етажите, в които са разположени корабните рисунки-графити. Установените от него типове корабни изображения биват разделени на следните четири разновидности:

1. Неясни образи, за които само се предполага, че възпроизвеждат подобия на кораби;
2. Изображения, пресъздаващи корабния корпус без мачти и ветрила;
3. Схематични изображения, пресъздаващи корпуса, мачтите и някои елементи от стоящия и летящия такелаж, както и от ветрилата;
4. Пълни корабни изображения, издраскани с големи подробности.

Авторът допълнително развива и задълбочава типологията на корабните разновидности, изобразени в „Св. София“, уточнявайки дали в рисунките са представени едномачтови или двумачтови плавателни съдове, тежки военни дромони от византийски тип, леки или тежки венециански галери, ладии с право, косо или смесено ветрилно стъкмяване, гребни кораби с по един гребец на весло (alla zenzile), или с по няколко гребци на весло (a scalocio). Някои изображения доц. Томов определя като пресъздаващи преимуществено търговски съдове, въпреки че в Средиземно море до появата на парния

двигател през XIX в. разликата между въоръжен търговски кораб и натоварен със стока военен гребен съд е повече от условна. В заключение следва да подчертая, че приносите на този монографичен труд са неоспорими.

Прегледах подробно приложената от доц. Томов доказателствена документация по конкурса за професор и намирам, че научните му приноси далеч надхвърлят минималните академични и национални изисквания за заемането на тази длъжност.

Основавайки се на гореизброените съображения, предлагам на почитаемото научно жури без колебание да избере доц. д-р Тома Томов за щатен професор.

София, 9-11-2022 г.

проф. д.и.н. Кирил Павликянов

професор по византийска филология и палеография
в Софийския Университет „Св. Климент Охридски“

Факултет по Класически и Нови Филологии

Катедра по Класическа Филология

Бул. „Цар Освободител“ № 15, София 1504

tel./fax: +3592-9520038, cellular: +359-885291430

e-mail: cyrilpavlikianov@yahoo.com

k.pavlikianov@uni-sofia.bg